

Co warto wiedzieć o dysleksji?

DYSLEKSJA – specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci o prawidłowym rozwoju umysłowym, u których współwystępują zaburzenia funkcji percepcyjno-motorycznych.

Zaburzenia te mogą dotyczyć:

- Analizy i syntezy wzrokowej;
- Analizy syntezy słuchowej;
- Funkcji językowych;
- Motoryki;
- Współdziałania powyższych procesów;
- Pamięci wzrokowej, słuchowej, ruchowej;
- Lateralizacji;
- Orientacji w schemacie ciała.

Dysleksja rozwojowa – zespół specyficznych trudności w uczeniu się czytania i pisania. Określenie *rozwojowa* oznacza, że jej symptomy występują na każdym etapie rozwojowym, a opisane trudności nie pojawiają się nagle i występują od początku nauki szkolnej. Powinno się je dostrzec już w wieku przedszkolnym i wczesnym szkolnym, choć wówczas jeszcze zazwyczaj mówi się o *ryzyku dysleksji*. Określenie: *specyficzne trudności* w czytaniu i pisaniu podkreśla, że występują one u dzieci o prawidłowej inteligencji.

Dziecko ryzyka dysleksji – dziecko w wieku przedszkolnym niewykazujące gotowości szkolnej, o nieharmonijnym rozwoju z powodu opóźnień rozwoju funkcji, które uczestniczą w nauce czytania i pisania.

Określenie „*ryzyko dysleksji*” może być stosowane do klasy II. Trwająca trzy lata nauka czytania powinna pozwolić na zorientowanie się, z jakiego powodu dziecko ma trudności. W tym czasie powinno mieć zapewnioną pomoc pedagogiczną w postaci zajęć korekcyjno-kompensacyjnych i logopedycznych.

TYPY DYSLEKSJI

1. **Dysleksja typu wzrokowego** - uwarunkowana zaburzeniami rozwoju funkcji wzrokowych i wzrokowo-przestrzennych;
2. **Dysleksja typu słuchowego** - uwarunkowana zaburzeniami percepcji i pamięci słuchowej, dźwięków mowy, najczęściej powiązana jest z zaburzeniami funkcji językowej.
3. **Dysleksja typu mieszanego** - gdy występują zaburzenia zarówno percepcji słuchowej, wzrokowej, pamięci wzrokowo-słuchowej oraz wyobraźni przestrzennej.

Brak koordynacji wzrokowo-słuchowo-ruchowej i zaburzenia w jej funkcjonowaniu powodują kłopoty w nauce czytania i pisania. W celu dokładnego wskazania rodzaju trudności u dziecka używa się terminów:

Dysleksja - trudności w opanowaniu czytania, którym często towarzyszą trudności w pisaniu;

Dysortografia - trudności w komunikowaniu się za pomocą pisma, szczególnie z opanowaniem poprawnej pisowni w tym ortografii;

Dysgrafia - specyficzne trudności, zaburzenia w opanowaniu właściwego poziomu pisma;

Hiperdysleksja - trudności w czytaniu ze zrozumieniem;

Dyskalkulia - trudności w rachowaniu i opanowaniu zwykłej arytmetyki i algebry (bardzo rzadkie - poniżej 1%)

Pseudodysleksja - trudności w czytaniu i pisaniu, które uwarunkowane są zaniedbywaniem środowiskowym, błędami dydaktycznymi szkoły, brakiem motywacji do nauki.

Większość badaczy pojęciem *dysleksji* obejmuje nie tylko trudności w czytaniu, ale również współwystępujące z nimi trudności w pisaniu o charakterze dysgraficznym i dysortograficznym.

To wyjaśnia, dlaczego każde dziecko może mieć nieco inne objawy zaburzeń, problemy szkolne i wskazuje na potrzebę udzielania mu pomocy z uwzględnieniem jego indywidualnych, specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Diagnozę dysleksji rozwojowej stawia się, gdy stwierdzono:

- prawidłowy rozwój umysłowy;
- opóźnienia w rozwoju funkcji słuchowo-językowych, wzrokowo-przestrzennych, ruchowych i integracji tych funkcji, które stanowią podstawę do wykształcenia się umiejętności czytania i pisania;
- wczesne występowanie trudności w nauce czytania i pisania;
- że trudności te są nasilone i długotrwałe oraz nie ustępują one po podjęciu terapii pedagogicznej.

Nie rozpoznaje się dysleksji rozwojowej, gdy trudności w czytaniu i pisaniu:

- są jedynie wynikiem złego funkcjonowania narządów zmysłu (niedosłuchem lub wadą wzroku);
- należą do zespołu symptomów inteligencji niższej niż przeciętna, upośledzenia umysłowego;
- są skutkiem schorzenia neurologicznego (mózgowe porażenie dziecięce, epilepsja);
- są wyłącznie wynikiem zaniedbania środowiskowego i błędów dydaktycznych.

Należy jednak dodać, że dysleksja niejednokrotnie współwystępuje z wadami wzroku, słuchu i zaniedbaniem środowiskowym.

PSYCHO - RUCHOWE OBJAWY DYSLEKSJI

- Mała aktywność ruchowa.
- Ogólna niezręczność ruchowa.
- Brak koordynacji ruchów przy udziale różnych grup mięśniowych.
- Trudności w utrzymaniu równowagi przy staniu na jednej nodze i innych ćwiczeniach gimnastycznych.
- Unikanie zabaw ruchowych.
- Zakłócenia koordynacji wzrokowo-ruchowej w zabawach (rzut piłką, gra w klasy)
- Nie potrafią rzucać, łapać piłki
- Z trudem uczą się jeździć na rowerze, łyżwach

- Brak precyzji ruchów, wzmożone napięcie mięśniowe i współruchy.
- Nie kończą pracy, mają trudności z koncentracją uwagi, szybka zniechęcają się.
- Nie nadążają za rówieśnikami w czasie klasówek i dyktand.
- Rysują niechętnie.
- Prace robią wrażenie niedbale wykończonych, ponieważ są często poplamione, podarte, pogniecione.
- Brak precyzji ruchów drobnych.
- Są mało samodzielne.
- Codzienne czynności wykonują wolno.
- Często psują i niszczą zabawki.
- Niewłaściwa koordynacja obu rąk (trudności przy zapinaniu guzików, wiązaniu sznurowadeł)
- Mała precyzja ruchów dłoni i palców.
- Nieprawidłowe trzymanie narzędzia pisarskiego.
- Zeszyty są niestaranne, pomazane.
- Niezręcznie wycinają.
- Zbyt silne napięcie mięśniowe powoduje zbyt silny nacisk długopisu, łamanie kredek.
- Ruchy ręki są gwałtowne, mało płynne.
- Mają trudności z zapamiętywaniem i wykonywaniem więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie.
- Trudności z przypominaniem sobie nazw przedmiotów.
- Opóźnienie rozwoju mowy: trudności z wypowiedzianiem się, wadliwa wymowa, częste przestawianie głosek i liter.
- Mylenie nazw kierunków: prawa-lewa.
- Trudności z zapamiętywaniem materiału występującego w formie serii, sekwencji (dni tygodnia, nazwy miesięcy, litery alfabetu)
- Trudności w zapamiętaniu aktualnej daty, daty swoich urodzin, imienin, określania czasu.
- Za małe lub za duże odstępy między literami.
- Litery drżące.
- Pismo niekształtne.
- Pisanie pomazane.

- Zróznicowane nachylenie liter.
- Pismo lustrzane.
- Wybieganie poza linie.

SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W CZYTANIU

- 1) czytanie “niepewne”, “wymęczone”, szczególnie, gdy dziecko czyta głośno;
- 2) częste błędy w czytaniu; pomijanie wyrazów lub ich dodawanie, zniekształcanie wyrazów i odczytywanie innych, podobnych wyrazów;
- 3) pomijanie linii lub odczytywanie jej ponownie;
- 4) częste gubienie miejsca w którym dziecko czyta;
- 5) niepewność w czytaniu, szczególnie krótkich wyrazów wyglądających podobnie, np.: od-do;
- 6) trudności w dzieleniu dłuższych wyrazów na sylaby i syntetyzowaniu sylab w wyrazy we właściwym porządku (sylaby często są gubione); pomijanie interpunkcji;
- 7) przestawianie liter w wyrazie, co zmienia jego sens (anagramy);
- 8) trudności w wyszukiwaniu najistotniejszych myśli w danym fragmencie tekstu;
- 9) niewłaściwe łączenie liter;
- 10) trudności w przyswajaniu tabliczki mnożenia

SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W PISANIU

- 1) słaby poziom pracy pisemnej w porównaniu z wypowiedziami ustnymi;
- 2) prace pisemne na niskim poziomie graficznym i estetycznym; liczne przekreślenia, kilkakrotne zapisywanie tego wyrazu, prace bałaganiarski
- 3) utrzymywanie się trudności w różnicowaniu liter: b-p, p-g, n-u, m- w;
- 4) niewłaściwy dobór liter do głoski podobnych fonetycznie, w wyniku niewłaściwego ich różnicowania (t-d, p-b, m-n..)
- 5) mylenie nazwy litery i głoski (np. l-el, m-em, k-ka)
- 6) niewłaściwe stosowanie liter małych i dużych; dziecko używa częściej dużych niż małych (wlaDro)

- 7) trudności w różnicowaniu wyrazów podobnie brzmiących (półka-bułka)
- 8) dodawanie, pomijanie lub niewłaściwe umiejscawianie liter w wyrazach lub wyrazów w zdaniu.
- 9) zapisywanie wyrazów na różne sposoby (szyja, "szja", "szyia")
- 10) mylenie liter l-t podczas pisania i czytania;
- 11) złe rozmieszczanie pracy pisemnej w przestrzeni, niemożność zachowania marginesu;
- 12) trawienie wątku podczas zapisywania opowiadania;
- 13) brak lub niewłaściwe stosowanie interpunkcji.

Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu należy odróżnić od trudności na jakie napotyka dziecko zaczynające naukę czytania i pisania. Jednym ze wskaźników jest czas potrzebny do opanowania umiejętności czytania. Uczeń powinien do końca klasy III opanować czytanie w takim stopniu, aby nie tylko było płynne, ale żeby stało się dla dziecka narzędziem uczenia się innych przedmiotów, dawało przyjemność korzystania z lektury książek z wyboru. Dzieci dyslektyczne w klasie IV nadal nie umieją czytać

Istnienie dysleksji potwierdza diagnoza wielospecjalistyczna.

Pracę z takimi dziećmi warto rozpocząć przed nauką szkolną. Umożliwia to eliminowanie złych nawyków czytania i pisania. Z dysleksją wiąże się często brak równowagi emocjonalnej i słaba motywacja do nauki.

Każde dziecko za specyficznymi trudnościami w uczeniu się jest przypadkiem indywidualnym i dlatego diagnoza powinna zawierać ocenę jego indywidualnych potrzeb i uzdolnień.

Rodzice odgrywają istotną rolę w edukacji swoich dzieci, powinni utrzymywać regularny kontakt ze szkołą.

Oto kilka wskazówek, które pomogą w pracy z dzieckiem
dyslektycznym

USPRAWNIENIE ZABURZONYCH PROCESÓW PSYCHOMOTORYCZNYCH

- Wszechstronne ćwiczenie zaburzonych funkcji analizatora wzrokowego, słuchowego, kinestateczno-ruchowego. Od sprawności tych analizatorów zależy:
  - spostrzeganie wzrokowe i słuchowe;
  - koordynacja wzrokowo-ruchowa;
  - koordynacja słuchowo-ruchowa;
  - percepcja;
  - pamięć ruchowa;
  - pamięć słuchowa;
  - pamięć wzrokowa.

Niekiedy zaburzenia w obrębie jednego procesu można kompensować dzięki dobrej sprawności innej funkcji współwystępującej w tej czynności. Wyćwiczalność u dzieci jest większa niż u dorosłych.

Stawiamy przed dzieckiem zadania na miarę jego aktualnych możliwości i stopniowo podnosimy poprzeczkę, np.: spostrzeganie wzrokowe:

- różnicowanie podobnych form;
- wydzielanie części z całości;
- odpoznanie całego obrazu;
- dostrzeganie poszczególnych elementów.

Prowadzone jest na materiale obrazkowym i literowym. Złe spostrzeganie wzrokowe prowadzi do trudności w geometrii i geografii. Złe spostrzeganie wzrokowe i zła orientacja przestrzenna daje trudności w całej matematyce.

Trudności w wyobrażaniu sobie układów liczbowych dają trudności w liczeniu bez konkretów. Jeśli dziecko osiągnie dobrą sprawność danej funkcji w ćwiczeniach na materiale nie literowym łatwiej robi postępy w analogicznych ćwiczeniach z zakresu usprawniania czytania i pisanania.

ĆWICZENIE SPRAWNOŚCI CZYTANIA I PISANIA

Dzieci dyslektyczne nie są w stanie opanować nauki czytania i pisanania w toku normalnej nauki – nie dla nich tempo i metody. Zajęcia wyrównawcze nie mogą być powtórzeniem toku lekcji. Z dziećmi dyslektycznymi najważniejsza metoda polega na czytaniu sylab. Dopiero całościowe czytanie poprzez sylaby. Zbyt duże głosowanie może powodować mylenie liter o podobnym dźwięku. Dzieci dyslektyczne muszą wytworzyć sobie prawidłowe połączenie między znakiem graficznym, jego dźwiękiem i określonym zestawem ruchów potrzebnych do napisania danej litery. Zaburzone kojarzenie powoduje błędy w czytaniu i pisaniu. Do wytworzenia prawidłowych powiązań nie może służyć zasada uczenia się oparta na własnych błędach. Trzeba dobierać ćwiczenia, tak aby dziecko nie zgadywało, by możliwość popełnienia błędu była jak najmniejsza.

NATYCHMIAST KORYGOWAĆ BŁĄD.

Każde błędnie wykonane zadanie utrudnia wytworzenie prawidłowych powiązań. Nie wystarczy tylko podsuwać materiał do ćwiczeń, gdyż dziecko samodzielnie może źle dochodzić do rozwiązania lub zgadnąć. Konieczna jest współpraca z dorosłym.

Trudności z ortografią to nie tylko oznaka dysleksji- błędy robią wszyscy. Utrwalać zasady pisowni, lecz powtarzać nie w ten sam sposób.

Jak ćwiczyć:

- czytanie całościowe sylab i wyrazów,
- czytanie wyrazów, zdań i tekstów sylabami,
- czytanie sylab i wyrazów w krótkich ekspozycjach,
- czytanie naprzemienne sylab, wyrazów i zdań- tzn. nauczyciel czyta na przemian z dzieckiem,
- czytanie selektywne głośne i ciche,
- czytanie z przesłanką (w okienku),
- czytanie chóralne,
- w nauce czytania wykorzystywać magnetofon,
- ćwiczenia w rozumieniu treści,
- ortografię warto ćwiczyć przez wszelkie zabawy i gry ortograficzne,
- objaśniać pisownię trudnych wyrazów na wszelkie możliwe sposoby, w różnych sytuacjach.
- wykorzystywać komputer ? programy dla dyslektyków,
- dobre efekty daje pionowy zapis zdania z trudnymi wyrazami,
- warto założyć osobisty słowniczek ortograficzny z wyrazami trudnymi.

DZIAŁANIA PSYCHOTERAPEUTYCZNE

Czytanie i pisanie dla dyslektyków są czynnością nieprzyjemną, gdyż są dla nich trudne. Często bronią się przed czytaniem (wymyślają - unikają) i tracą koncentrację.

W wyniku:

- braku sukcesów w szkole;
- niezadowolenia rodziców z ocen;
- niskich ocen mimo wkładanego dużego wysiłku przez dziecko
- powstaje brak wiary w sukces i przeświadczenie, że "zawsze będę słabszy"

Niechęć do nauki czytania i pisania prowadzi do niechęci do szkoły. U wielu dzieci dyslektycznych nadmierna pobudliwość emocjonalna i ruchowa. Jest ona przyczyną trudności w skoncentrowaniu się na zadaniu, uwaga jest przyciągana często przez

różne przedmioty wokół niego, różne osoby. Często pytane o wiadomości już znane podają najpierw kilka złych odpowiedzi. Ich litery nie mieszczą się w liniaturze, mają różne wielkości, litery kanciaste. Zbyt duże pobudzenie ruchowe utrudnia dziecku kierowanie ruchami ręki.

Należy ćwiczyć koncentrację uwagi i dążyć do zmniejszenia ogólnej pobudliwości. Ważny przychylny stosunek do dziecka. Polecenia nie mogą mieć charakteru nakazu, narzucać. Dobrze jest stwarzać pewne granice wyboru- akceptacja zadania przez dziecko. Szukać drogi zachęty do wykonania określonego zadania ("Ciekawe ile uda ci się ułożyć wyrazów", "Teraz będziemy", "Tym razem nie udało ci się").

Pośpiech i zdenerwowanie nie służą dyslektykom. Zbyt duże pomieszczenie i zbyt małe- utrudnia koncentrację. Miejsce powinno być jasne, ciepłe kolory, hałas przeszkadza. Należy zauważyć i podkreślić postępy w pracy. Dla zachęcenia do następnych ćwiczeń ważne jest, by każde dziecko kończyło zajęcia z poczuciem osiągnięcia sukcesu. Pierwsze zadanie zajęć też powinno być udane- to mobilizuje do wysiłku (stopniowanie trudności). Dzieci nadpobudliwe należy zdyscyplinować, uspokoić.

ZAJĘCIA MANUALNE

Dzieci mające słabą sprawność manualną mają duże napięcie mięśniowe, sztywne ręce. Należy zacząć od lepienia z plasteliny lub malowania- nie od rysowania.

MALOWANIE:

- całych powierzchni;
- form kolistych;
- form falistych;
- wypełnianie kolorami konturowych rysunków.

USPRAWNIANIE KOŃCÓW PALCÓW

- stukanie czubkami palców;
- malowanie palcami;
- malowanie suchym pędzlem;

- malowanie pęczkiem waty;
- modelowanie w glinie i plastelinie;
- wrywani i naklejanki;
- nawlekanie koralików;
- haftowanie na tekturze z dziurkami.

ĆWICZENIA GRAFICZNE

- kreślenie form kolistych;
- malowanie kredkami konturowych rysunków (kreślenie- kierunek)
- kopiowanie rysunków;
- rysowanie szlaczków i wzorów z elementów liter

SPOSTRZEGANIE WZROKOWE I ORIENTACJA PRZESTRZENNA

Usprawniamy różnego rodzaju umiejętności:

- Rozpoznawanie obrazów wzrokowych.
- Różnicowanie bardzo podobnych obrazów wzrokowych.
- Zależności między całością obrazu i jego elementami składowymi.
- Orientacja w kierunkach (lewa.. w górę..)
- Szeregowy układ, od strony lewej do prawej- układ poziomy, szereg pionowy- od góry.
- Pamięć wzrokową.
- Koordynacja wzrokowo- ruchowa.
- Spostrzeganie istotnych cech form geometrycznych, abstrakcyjnych.

Rodzaje ćwiczeń od łatwiejszych:

- rozpoznawanie treści obrazków ukazywanych w krótkim czasie;
- dobieranie par jednakowych obrazków;
- układanie obrazków po lewej i po prawej stronie;
- układanie obrazków w szeregu wg kolejności, w jakiej były pokazane;
- dobieranie części do całego obrazka;
- układanie obrazków z części;
- dobieranie jednakowych form geometrycznych;
- układanie kompozycji z oddzielnych figur geometrycznych;
- układanie kompozycji geometrycznych z części;
- rysowanie kompozycji geometrycznych za pomocą szablonów;
- rysowanie kompozycji geometrycznych wg wzoru;
- kończenie zaczętych rysunków.

USPRAWNIANIE ANALIZY I SYNTEZY SŁUCHOWEJ KOORDYNACJA SŁUCHOWO-RUCHOWA KOORDYNACJA SŁUCHOWO-WZROKOWA

Poznanie sylabowo - głoskowej struktury wyrazu pomaga w opanowaniu nauki czytania i pisania. Ćwiczenia analizy i syntezy słuchowej prowadzimy prawie wyłącznie na materiale słownym. Zdania na wyrazy, a wyrazy na sylaby i głoski. Rozpoznawanie sylab w wyrazach. Dziecko dyslektyczne często po wypowiedzeniu ostatnią głoskę bierze za pierwszą. Ważne są układy poziome.

ODTWARZANIE "RYTMU" (STUKANIE)

- odtwarzanie rytmu ilustrowanego układem przestrzennym;
- - graficzne odtwarzanie wysłuchanego rytmu
- ANALIZA ZDAŃ NA WYRAZY I WYRAZÓW NA SYLABY
  - układanie zdań i wydzielenie ich na wyrazy;
  - rozwijanie zdań i porównywanie liczby wyrazów w zdaniach;
  - dzielenie wyrazów na sylaby z jednoczesnym stukaniem w rytm

wypowiadanych sylab;

- liczenie sylab;
- porównywanie liczby sylab;
- kończenie i zaczynanie wyrazów 2- sylabowych;
- tworzenie wyrazów od podanej sylaby;
- sztafeta sylabowa (każde dziecko mówi kolejną sylabę podając obrazek);
- rozpoznawanie sylaby określonej w wyrazie i wskazanie jej miejsca.

ROZPOZNAWANIE I WYODRĘBNIANIE GŁOSEK Z WYRAZÓW wybieranie obrazków, nazwa od określonej głoski;

- rozpoznawanie nazwy obrazka na podstawie pierwszej głoski;
- wydzielanie pierwszej głoski z nazwy obrazka;
- dobieranie par obrazków, których nazwa zaczyna się na taką samą głoskę;
- podanie wyrazów zaczynających się na podaną głoskę;
- obrazki kończące się na daną głoskę;
- rozpoznawanie samogłosek w wyrazach jednosylabowych; pary obrazków
- ostatnia głoska pierwszego jest pierwszą głoską drugiego wyrazu;
- różnicowanie głosek (c, cz..)
- miejsce położenia określonej głoski.

JAK NAUCZYCIEL MOŻE POMÓC DZIECKU DYSLEKTYCZNEMU NA ZAJĘCIACH

Nauczanie nie powinno opierać się na emocjach negatywnych:

- wstydzie;
- bezradności;
- strachu,

ale na emocjach pozytywnych:

- wierze we własne siły;
- możliwości osiągnięcia sukcesu.

Można pomóc dziecku przestrzegając kilku wskazówek:

Dziecko powinno siedzieć blisko nauczyciela po to, aby ten mógł je obserwować. Bliskość z nauczycielem sprzyja lepszej koncentracji uwagi dziecka. Nie polecać czytania głośnego na forum klasy, chyba, że uczeń wyrazi zgodę. Prace pisemne oceniać za wartość merytoryczną, a błędy, które uczeń popełnił, traktować, jako materiał do ćwiczeń. Uczeń może założyć sobie zeszyt "wyrazów kłopotliwych" i zapisywać w nim wyrazy, których pisownię trudno mu zapamiętać. Nauczyciel powinien umożliwić uczniowi korzystanie z tego zeszytu na lekcjach i sprawdzianach. Ograniczyć ilość materiału do jednorazowego nauczenia się na pamięć. Nie pytać ucznia, jeśli on sprawia wrażenie "wyłączonego". Cierpliwie czekać na odpowiedź, pomagać sugestiami. Wzmacniać wiarę we własne siły, podkreślając każdy najmniejszy sukces. Zapewnić poczucie bezpieczeństwa. Należy unikać sytuacji, w których uczeń może być ośmieszony